

Urvalsprovet i historia 31.5.2022 kl. 15–18

Förhandsmaterial för urvalsproven

Historia mellan 1450 och 1750.

Läs noggrant igenom alla anvisningar

Provet består av 3 delar. Provet tar 3 timmar. Du kan fördela tiden på de olika delarna hur du vill. Du kan fritt förflytta dig mellan de olika delarna under provets gång. Om någon del blir på hälft sparas den senaste versionen som ditt provsvar. Svara på alla delar.

Under provet får du öppna endast urvalsprovssystemet. Du kan planera dina svar och skriva egna anteckningar på konceptpappret. Anteckningarna på konceptpappret beaktas inte i bedömningen.

Bedömningen av urvalsprovet

Urvalsprovet består av 3 delar. För del 1 kan du få 0–40 poäng. För del 2 och 3 kan du få 0–30 poäng vardera. Poängen för delar 1 och 2 räknas ihop och de sökande rangordnas utgående från resultatet. I det svenskspråkiga ansökningsmålet kan du bli antagen endast om du på basis av de sammanlagda poängen för del 1 och del 2 i provet placerar dig bland de 9 bästa sökande. I det finskspråkiga ansökningsmålet kan du bli antagen endast om du på basis av de sammanlagda poängen för del 1 och del 2 i provet placerar dig bland de 39 bästa sökande. Du behöver också få minst 20 poäng för del 1, minst 15 poäng för del 2 och minst 15 poäng för del 3. Poängen för alla delar räknas ihop. De sökande som får flest poäng antas.

Om det efter en del av dina provsvar är klart att du inte uppfyller de antagningsvillkor som meddelats ovan kan resten av dina svar lämnas utan bedömning.

Uppgifterna mäter dina grundkunskaper i historia och din förmåga att analysera historiska källor. Uppgifterna mäter dessutom din förmåga att greppa helheter. Dina poäng för svaren avgörs därmed inte av hur bra du kan återge namn, årtal och andra liknande enskilda fakta utan också av hur du kan beskriva större sammanhang.

Bedömningskriterier och bedömningsmatrix

I urvalsprovet i historia ska du visa både en solid kunskapsgrund och en förmåga att resonera. Du visar din förmåga att se helheter, att organisera ditt svar klart och logiskt och att analysera och se relevanta sammanhang i läsning av historiskt källmaterial.

Vi bedömer förmågan att läsa och analysera historiska texter samt förmågan att sammanfatta och lyfta fram de centrala saker som efterfrågas i de olika frågorna. Förmågan att hålla sig till saken, använda begrepp korrekt och vara tydlig bedöms också och är en viktig komponent i ett gott svar. Det finns inte ett enda gott och rätt svar, utan flera sätt att tackla uppgifterna på en hög nivå.

Nedan är den bedömningsmatrix som har använts vid bedömningen av proven. För godkänd prestation krävs minst nivån god. Efter matrixen ges en närmare presentation av vilka kunskapselement och analytiska angreppssätt som kunde ingå i de olika svaren.

Bedömningsmatrixen härstammar från [studentexamensnämndens prov i historia](#).

Kriterier	0	Nöjaktig	God	Berömlig
Riktig och relevant kunskap; exakt begreppsanvändning	Svaret innehåller ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Svaret har knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Svarar endast delvis på uppgiften. Hanteringen av begrepp är bristfällig.	Svaret innehåller förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Svaret innehåller väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll. Hanteringen av kunskap och begrepp är exakt.
Analytiskt, logiskt, välunderbyggt	Svaret är ostrukturerat och oredigt. Påståenden motiveras inte.	Svarets struktur är katalogmässig eller oklar. Granskningen av ämnet är svagt analyserande. Påståenden motiveras knapphändigt.	Svaret är till vissa delar analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig, även om brister förekommer ställvis. Påståenden motiveras förhållandevis väl.	Svarets generella grepp är analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig och argumenterande, och påståenden ges goda motiveringar
Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap	Svaret innehåller inga (käll)kritiska observationer och ingen förnuftsbasead utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Svaret visar inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaret visar svaga tecken på källkritik samt sporadiska och svaga tecken på diskussion kring olika perspektiv och tolkningsmässighet. Svaret uppvisar endast ringa tillämpning av kunskap.	Svaret visar ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar, samt några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Svaret visar några tecken på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Svaret har ett klart och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Svaret innehåller välöversvägd diskussion ur flera perspektiv. Svaret innehåller flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

Del 1

Nedan ser du utdrag ur Niccolo Machiavellis (1467–1527) verk *Fursten* (skrivet 1513, publicerat 1532). I verket ger Machiavelli råd till härskaren hur denne ska handla för att upprätthålla sin maktposition och nå sina målsättningar.

Materialet har avlägsnats på grund av upphovsrättsliga skäl.

Uppgift 1.1

Berätta vem Niccolo Machiavelli var och beskriv hurudant det Italien var där han skrev sitt verk.

(0–20 poäng)

Svarets maxlängd (i tecken): 2000

Uppgift 1.1: Exempelsvar

Machiavelli var en ämbetsman, filosof, historiker och författare som levde i Florens under decennierna omkring sekelskiftet 1500. Han är en av de mest berömda och omstridda europeiska politiska tänkarna. Hans verk *Fursten* är fortfarande läst och diskuterat, liksom verket *Republiken*: diskurser över de tio första böckerna av Titus Livius. I *Fursten* betraktade Machiavelli de sätt på vilka envåldshärskaren kunde upprätthålla sin makt och i slutet av verket efterlyste han en härskare som skulle kunna förena den italienska halvön till ett rike. I *Republiken* behandlade Machiavelli däremot frågan hur en republik skulle kunna fortleva och öka sin maktsfär. Relationen mellan de här två verken har varit föremål för tolkning sedan 1500-talet. Enligt den rådande åsikten föredrog Machiavelli själv republiken framom envælde.

Det tidiga 1500-talets Italien präglades av det som sedermera har benämnts renässansen. Antikens tänkande, verk och materiella lämningar tjänade som förebilder och gav impulser till förändring på flera olika plan. Italien vid den här tiden bestod av flera stadsstater och Kyrkostaten under påven. De här staterna konkurrerade ständigt med varandra samtidigt som också Frankrike och det tysk-romerska kejsardömet strävade efter att öka sitt inflytande över Italien och stödde de återkommande krigens olika parter. De flesta stadsstaterna var vid det här skedet furstendömet, men några (Venedig, Genua, Lucca och Siena) fortfor att vara republiker. Florens blev republik 1498 och Machiavelli tjänade republiken som ämbetsman, men då bankirsläkten Medici återkom till makten 1512 blev Machiavelli torterad och drog sig tillbaka till landsbygden utanför Florens där han skrev sina politiska verk.

Uppgift 1.2

Förklara och reflektera över på vilka sätt citaten nedan ger uttryck för de synsätt och ståndpunkter som verket *Fursten* fortfarande är känt för.

(0–20 poäng)

Svarets maxlängd (i tecken): 2000

Uppgift 1.2: Exempelsvar

I de här utdragen förklarar Machiavelli för härskaren hur denne kan behålla sin ställning och utöva sin makt framgångsrikt i en värld där människorna är ofullständiga och de flesta är färdiga att agera mot rådande moraluppfattningar då det gagnar dem. Machiavelli skiljer sig tydligast från sina föregångare och samtida genom att han inte följde det moraliska och idealistiska sättet att skildra hur härskaren borde agera. Han beskrev människorna som ofullständiga och menade att härskaren därför måste kunna åsidosätta de konventionella moraluppfattningarna som byggde på de kristna dygderna. Det här cyniska synsättet är det som präglat Furstens eftermäle och t.o.m. har kallats machiavellism.

Machiavelli talade inte för att en furste alltid borde agera moraliskt fel för att uppnå makt och andra mål. Han menade inte heller att det var för härskare naturligt att agera falskt, utan det här var något som fursten behövde lära sig att göra och använda vid behov.

Fursten skulle, enligt Machiavelli, inte inbilla sig att han skulle kunna behålla sina undersåtars lojalitet genom tacksamhetsband. Han menade att människorna var benägna att bryta sådana band om det inte var till deras fördel. Frukten, menade Machiavelli, var ett mycket bättre medel för en härskare att tillförsäkra sig undersåtarnas trohet. Rädslan för straff styrde människorna mer än godhet. Fursten borde ändå sträva efter att inte bli hatad eftersom detta kunde vända undersåtarna mot härskaren.

Människornas ofullständighet innebar också att fursten inte borde hålla sina löften om det inte gynnade hans mål. Han skulle ändå vara medveten om att handlingar mot den kristna moralen inte uppfattades som godtagbara. Därför borde fursten alltid agera så att han gav intrycket av att vara en dygdig och from härskare.

Del 2

Européernas ankomst till Amerika åren omkring sekelskiftet 1500 ledde till den största miljökatastrofen som mänskligheten har upplevt fram till vår egen tid. Nedanstående textutdrag kommer från Alexandre Olivier Exquemelins (ca 1645–1707) verk *De amerikanska sjörövarna (De Americaenische Zee-roovers, 1678)* som beskriver hans upplevelser av Karibien och skildrar följderna av européernas etablering där.

Materialet har avlägsnats på grund av upphovsrättsliga skäl.

Uppgift 2

Beskriv hur européernas ankomst påverkade Amerikas natur och miljö och reflektera över hur utdragen ur Exquemelins berättelser om sina erfarenheter på Hispaniola och Tortuga återspeglar dessa förändringar.

(0–30 poäng)

Svarets maxlängd (i tecken): 2000

Uppgift 2: Exempelsvar

Européernas ankomst till de amerikanska kontinenterna på början av 1500-talet ledde till en aldrig tidigare upplevd, snabb blandning av olika ekosystem. Under de följande århundradena fortsatte och spred sig denna process allt mera, vilket ledde till att biodiversiteten i Amerika utarmades. Växter och djur som kommit med européerna vann terräng och utarmade naturen i Amerika. Gris, nötkreatur, häst och får som var nya s.k. invasiva arter i den amerikanska faunan påverkade miljö och växtlighet på stora områden och skapade gynnsamma omständigheter för spridningen av eurasiska och afrikanska odlingsväxter och ogräs. Katter, råttor och andra gnagare förminskade och utrotade beståndet av fåglar och smådjur. Det skedde alltså regelrätt artdöd.

En del förvildade nya arter anpassade sig till den nya miljön och de tjurar, grisar, hästar och hundar som Exquemelins nämner i källtexten är alla exempel på arter som kommit med européerna och som på 1600-talet höll på att bli utrotade på grund av den extensiva jakt som kolonialbefolkningen utövade.

De nya arternas inverkan på biodiversiteten i Amerika påverkades också av att de europeiska kolonisterna inledde ett effektivt utnyttjande av jorden genom att anlägga plantager. Jordbruk förekom redan före européernas ankomst i olika delar av de amerikanska kontinenterna. När befolkningen först minskade, då ursprungsbefolkningen saknade motståndskraft mot de sjukdomar som kom med européerna, minskade jordbruket sannolikt först, vilket skapade minskad belastning på naturen. Den här utvecklingen fick ändå inte pågå länge utan avbröts av kolonialisternas utveckling av ett effektivt jordbruk för att få ekonomisk vinst på en global marknad. Man röjde alltså jord för att odla socker och bomull, som var av eurasiskt ursprung, och den lokala växten tobak. Då allt mera jord odlades upp i ett sådant effektivt och ensidigt jordbruk skadades biodiversiteten allt mera samtidigt som odlingarna ledde till en erosion som utarmade jorden. Det här i sin tur ledde till att nya områden behövde odlas upp.

Del 3

Nedan ser du ett utdrag ur Gustav Vasas (1496–1560) testamente från år 1560 i vilket han förmanar och instruerar sina barn. Svenskan är moderniserad.

Materialet har avlägsnats på grund av upphovsrättsliga skäl.

Uppgift 3

Berätta först vem Gustav Vasa var och placera honom i sitt historiska sammanhang. Reflektera därefter utgående från textutdraget över kungens döttrars, och kvinnors överlag, rättigheter och skyldigheter i Vasadöttrarnas tid och samhälle.

(0–30 poäng)

Svarets maxlängd (i tecken): 2000

Uppgift 3: Exempelsvar

Gustav Vasa var kung över Sverige på 1500-talet. Han var en svensk frälseman som kom till makten på 1520-talet genom ett uppror mot den danska unionskungen Kristian II. Genom detta splittrades det som kallas Kalmarunionen som hade knutit samman de nordiska kungadömena över hundra år och Sverige blev ett eget, separat kungarike under en ny kungadynasti. I det här kungariket ingick stora delar av nuvarande Finland, men södra delarna av nuvarande Sverige var fortfarande en del av Danmark.

Gustav Vasa genomdrev reformationen och lutherska tron i Sverige. Kronan tog då över stora delar av kyrkans egendom och tillgångar, monarken blev överhuvud över kyrkan. Under Gustav Vasas tid infördes arvkungadöme och tre av hans söner blev sedermera kungar över Sverige.

Till sönerna gav Gustav Vasa olika delar av riket som hertigdömen, men döttrarna kunde inte göra anspråk på att förvalta och styra egna delar av riket. De kunde inte heller förvänta sig att arva tronen. De hade ändå rättigheter i relation till sin familj och testamentet betonar starkt också brödernas plikt att ära och stödja sina systrar. Deras försörjning skulle tillförsäkras och då de gifte sig skulle de förses med hemgift och brudskatt.

Av en kvinna och dotter i 1500-talets Sverige förväntades, liksom också testamentet uttrycker, lydnad och kärlek till Gud och till familjen. Vasadöttrarnas uppgift var att gifta sig med representanter för andra furstehus och att vara goda och lojala representanter för sin familj. Liksom utdraget visar gällde den här lojaliteten inom den egna familjen också män och söner, men döttrarnas handlingsutrymme var mindre och de var ofta mera beroende av familjen.